

Utvärdering av projektet “Regionala arbetsmiljöutvecklare 2007-09”

Catharina Alwall Svennefelt

Peter Lundqvist

Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2010:10

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-86373-17-7

Alnarp 2010

LANDSKAP TRÄDGÅRD JORDBRUK

Rapportserie

Utvärdering av projektet “Regionala arbetsmiljöutvecklare 2007-09”

Catharina Alwall Svennefelt

Peter Lundqvist

Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU, Alnarp

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Rapport 2010:10

ISSN 1654-5427

ISBN 978-91-86373-17-7

Alnarp 2010

FÖRORD

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) samt Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet (SLA) gav hösten 2009 SLU i uppdrag att göra en oberoende utvärdering av projektet ”Regionala arbetsmiljöutvecklare” som bedrivits under perioden 2007 – 2009. Målet med projektet har varit att ge lantbruksföretag en kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet.

Utvärderingen har genomförts av Universitetsadjunkt Catharina Alwall Svennefelt och Professor Peter Lundqvist vid Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM), SLU i Alnarp.

Under arbetet med utvärderingen har vi haft positiva kontakter med våra uppdragsgivare genom Anders Danielson, LRF och Annika Engquist, SLA. Vi vill också framföra ett stort tack till samtliga arbetsmiljöutvecklare och alla de lantbrukare som besvarat våra frågor under utvärderingsarbetet.

Alnarp i mars 2010

Catharina Alwall Svennefelt

Peter Lundqvist

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sammanfattning	4
	<i>Summary</i>	5
1.	Inledning	6
2.	Bakgrund	7
2.1.	Projektet Regionala arbetsmiljöutvecklare	7
3.	Syfte och målsättning	9
4.	Metod och material	9
5.	Resultat	10
5.1.	Arbetsmiljöutvecklare	10
5.2.	Lantbrukare	18
6.	Diskussion	27
	Referenser	29

SAMMANFATTNING

Syftet med studien har varit att göra en oberoende utvärdering av projektet ”Regionala arbetsmiljöutvecklare” som bedrivits under perioden 2007 – 2009. Målet med projektet har varit att ge lantbruksföretag en kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet. Uppdragsgivare och finansiärer av studien har varit Lantbrukarnas riksförbund (LRF) samt Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet (SLA).

Studien inleddes med en intervju av projektledarna från LRF och SLA. Detta följdes av en intervju med en av de rådgivare som arbetat i projektet. Baserat på dessa intervjuer utarbetades och testades två frågeformulär som dels sändes med post till samtliga arbetsmiljörådgivare och dels till ett urval av 111 lantbrukare som haft besök av rådgivarna. Lantbrukarna erhöll och besvarade ett webb-baserat frågeformulär.

Resultaten baserades på svar från samtliga 7 rådgivare och 70 (63%) av de tillfrågade lantbrukarna. Undersökningen bland rådgivarna visade att de upplevde att det var svårt att motivera lantbrukarna; att boka upp rådgivningsbesök, såväl som att köpa extra tjänster utöver den 2-timmars gratis rådgivning som erbjöds. Lantbrukarna som haft besök av rådgivarna var överlag nöjda med besöket och den gratis två-timmars rådgivningen. Den viktigaste orsaken till att man bokat rådgivning var att man upplevt en arbetsskada på sin gård eller att man ville ha råd om barnsäkerhet. Nio av tio lantbrukare uppgav att man vidtagit olycksfallsförebyggande åtgärder efter besöket av rådgivaren. Endast 20% hade köpt några tilläggstjänster av rådgivaren, då man upplevde gratisrådgivningen som tillräcklig för att driva säkerhetsarbetet vidare på egen hand.

Resultaten visar att gratis arbetsmiljörådgivning kan vara en effektiv metod för att aktivera säkerhetsarbetet inom lantbruket. Motivationsaspekten är fortfarande ett problem, men erfarenheten av olycksfall eller egna barn på gården tyder på större förståelse och motivation för att intressera sig för arbetsmiljörådgivning och förebyggande säkerhetsarbete.

SUMMARY

Purpose/Objective

The purpose of this study was to evaluate a small-scale farm safety extension service. This service was a 2-hour on-farm safety advice visit without charge and provided by farm safety engineers (with an option to pay for extended service). It was financed by the Federation of Swedish Farmers (LRF) and the Federation of Swedish Forestry and Agricultural Employers(SLA) during the period 2007-09.

Methods/Efforts

In order to make an evaluation of this program, it was started with an interview of the program leaders from both organizations. There was also an interview with one of the farm safety engineers. Based on these interviews web-based surveys was developed and tested, before being sent to all safety engineers as well as a sample of farmers (111) which had visits during this period.

Results/Findings

The results was based on answers from all 7 farm safety engineers as well as 70 (63%) of the participating farmers. The survey to the safety engineers showed that they found it hard to motivate farmers; to book up visits as well as buying extra advice services besides the free service. The farmers who had visits were over-all quite satisfied with the visit and the free-service. The main reason for accepting a visit was that they had experienced an injury themselves or that they wanted advice on child injury prevention. Nine out of ten farmers said that they had done injury prevention measures after the visit. Only 20% wanted to buy extra services, since they were satisfied with this free 2 hour service.

Application to Field/Research

This study has shown that on-farm safety advice service, free of charge is one way of improving the safety standard among farmers. The issue of motivating farmers is still a key issue, but the experience of an injury or the presence of children on the farm changes the impression of resistance.

1. INLEDNING

För att få tillväxt, lönsamhet och attraktionskraft i den gröna sektorn är det viktigt att det finns företag med en säker arbetsmiljö. Färre olyckor och arbetsskador bidrar till en bättre ekonomi både för det enskilda företaget och för lantbrukssektorn i stort.

LRF:s arbetsmiljöråd (2006) tog ett initiativ att initiera en verksamhet för att ge lantbruksföretag en kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) samt Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet (SLA) startade under 2007 en gemensam satsning för sina medlemmar med lantbruksföretag. Verksamheten innebar ett kvalificerat stöd inom hälsa och arbetsmiljö med bl a 2 timmars gratis rådgivning med skyddsronnd och riskanalys på gården (SLA & LRF, 2007).

SLA och LRF gav Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi (AEM) vid SLU i Alnarp i uppdrag att utvärdera verksamheten för den första projektperioden 2007 - 2009.

2. BAKGRUND

Olycksfall och arbetssjukdomar inom jord- och skogsbruket ligger klart över arbetslivet i övrigt. Varje år omkommer också i genomsnitt 1-3 barn i olyckor på våra gårdar. En forskningsrapport från SLU (Lundqvist & Pinzke, 2006, 2007) visar att inom sektorn inträffar årligen 5 000 olyckor vilka föranleder läkarvård. Bara 10 % av olyckorna anmäls till Försäkringskassan.

Skogs och Lantbrukshälsan och sedermera Hälsa Sverige var under 1980 och 1990 talet med sitt huvudkontor och sina 62 företagshälsovårdscentraler den självklara och samlande kraften för arbetsmiljöfrågorna inom lantbruket. Det vakuum som uppträdde kring frågorna efter det att Feelgood tog över Hälsa Sverige har de senaste åren blivit allt mer uppenbart. Det är viktigt att den kompetens som byggdes upp under de 20 år som Skogs- och Lantbrukshälsan verkade nu förvaltas och utvecklas vidare. Under 2005 avyttrade LRF sin sista aktiepost i Feelgood

Sedan några år tillbaka har LRF på nytt byggt upp en ”funktion” som både centralt och regionalt drivit arbetsmiljöfrågorna inom jordbruket och det småskaliga skogsbruket. Det saknas dock stödfunktioner regionalt för att nå resultat i det förebyggande arbetet (LRF:s arbetsmiljöråd, 2006).

2.1 Projektet Regionala arbetsmiljöutvecklare

Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet SLA, tog i december 2006 beslut om medfinansiering av projektet och den 28 mars 2007 skrevs ett samarbetsavtal mellan LRF och SLA om ett treårigt projekt (2007-01-01 tom 2009-12-31) där vardera parten har avsikten att tillskjuta 450 Tkr per år till projektet. En styrgrupp med Stefan Lindvall SLA och Anders Danielson LRF som projektansvarig.

Under 2007 skrevs samarbetsavtal med 7 st Arbetsmiljöutvecklare. Dessa blev inte anställda utan medverkade i projektet som egna konsulter, samtliga med egna företag och F-skattsedel. På sidan 9, 2.1

Varje Arbetsmiljöutvecklare fick av projektet en ram på maximalt 100 - 300 timmar per år. Dessa timmar kom att ersättas av projektet och skulle användas till nätverksbyggande med organisationer och företag. Timmarna kunde också användas som introduktion med två timmar vid gårdsbesök hos nya kunder. Vile lantbrukaren ha mer hjälp, fakturerades lantbrukaren av respektive Arbetsmiljöutvecklare till en gemensamt överenskommen taxa (550 kr/timme).

Under projektåren 2007 och 2008 genomfördes ett omfattande förberedelse arbete i form av rådgivningens innehåll, ekonomirutiner, samarbetsavtal till kravspecifikation för rådgivarna. En mängd kickoffer genomfördes i form av information till berörda organisationer, medier såväl som temadagar riktade mot bl.a. försäkringskassan.

Huvudsyftet med projektet var att skapa ett regionalt nätverk med självfinansierade arbetsmiljöutvecklare som bedriver företagsinriktade och individinriktade konsulttjänster

inom hälsa, arbetsmiljö och säkerhet. Genom projektets konkreta och medlemsnära insatser förväntades detta bidra till ytterligare förstärkning av företagsutvecklingen i den gröna sektorn. De förväntade effekterna är att arbetsmiljön i företagen i den gröna sektorn blir mätbart bättre och att olyckor och arbetsskador minskar snabbare än i näringslivet i övrigt.

Det övergripande projekt målet var att efter avslutat projekt skulle de regionala arbetsmiljöutvecklarna vara etablerade och utan ekonomiskt stöd fortsätta att bedriva och förmedla konsultverksamhet inom arbetsmiljö, teknik, rehabilitering och företagshälsovård. Medlemmarna i LRF och SLA känna till var de kan få kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet och var de kan få hjälp med rehabilitering och branschkunig företagshälsovård. Arbetsmiljöutvecklarna skulle också vara etablerade och fortsätta att bedriva företags- och individinriktad rådgivning (LRF:s arbetsmiljöråd, 2006; Danielson, 2009).

3. SYFTE OCH MÅLSÄTTNING

Syftet med föreliggande studien har varit att göra en oberoende utvärdering av projektet ”Regionala arbetsmiljöutvecklare” som bedrivits under perioden 2007 – 2009.

Utvärderingen utgår ifrån SLA:s och LRF:s uppsatta projektmål att:

- Företag inom den gröna sektorn vet var de kan få kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet och var de kan upphandla branschkunns företagshälsovård
- Efter avslutat projekt ska de regionala arbetsmiljöutvecklarna vara etablerade och utan ekonomiskt stöd fortsätta att bedriva och förmedla konsultverksamhet inom arbetsmiljö, teknik, rehabilitering och företagshälsovård

Förutom dessa uppsatta mål skulle andra aspekter utvärderas som t ex hur uppdraget fungerat ur såväl rådgivarnas som lantbrukarnas perspektiv.

Målsättningen med utvärderingen var att presentera ett utvärderingsresultat som underlag för beslut om eventuell fortsättning på projektet och om det förelåg behov av att förändra formerna för rådgivningen.

4. METOD OCH MATERIAL

Utvärderingsarbetet inleddes med ett telefonmöte med projektledarna från LRF och SLA (Annika Engquist och Anders Danielson) för att få en fördjupad bild av bakgrund, syfte och målsättning till satsningen med arbetsmiljörådgivning för lantbrukare.

Utvärderingen av projektet baseras på enkätundersökningar till dels arbetsmiljöutvecklare (SLA:s och LRFs register), och dels till lantbrukare som haft besök av rådgivare, (arbetsmiljöutvecklarens kundregister).

Enkätstudien till arbetsmiljöutvecklarna föregicks av en intervju med en av arbetsmiljöutvecklarna. Avsikten var att för en bild över dennes arbete och erfarenheter.

Baserat på intervjun utarbetades en enkät och skickades ut till samtliga arbetsmiljöutvecklare. Totalt sju enkäter skickades ut, sex män och en kvinna i åldern 41- 64 år. Arbetsmiljöutvecklarna var verksamma i Götaland (3), Svealand (2) och Norrland (2). Sex av de tillfrågade uppgav att de arbetade som arbetsmiljöutvecklare vid tidpunkten för undersökningen. En person meddelade att den hade slutat med detta uppdrag.

Totalt skickades 111 enkäter ut till lantbrukare med en svarsfrekvens på 63 % (70 svar). Majoriteten (84 %) av de tillfrågade var i åldern 50 + . Lantbrukarna var verksamma i Götaland (70 %) och Svealand (30 %), men inga i Norrland. Övervägande andelen av de tillfrågade var anslutna till LRF. Sju procent var anslutna till SLA och i det närmaste 34 % rapporterade att de var anslutna till både LRF och SLA. Största andelen lantbrukare i studien hade en till två anställda. Resultatet pekade vidare på att man varit verksam som lantbrukare i genomsnitt 22 år.

5. RESULTAT

Resultatdelen är uppdelad i två sektioner, del 1 (5.1) avser enkätstudien till arbetsmiljöutvecklarna, dvs rådgivarna. Del 2 (5.2) omfattar enkäten till lantbrukarna, dvs kundperspektivet i denna utvärderingsstudie.

5.1. Arbetsmiljöutvecklare

Resultatet i det följande avser en mindre enkätstudie bland samtliga sju arbetsmiljöutvecklare.

5.1.1. Nätverk och samarbete

På frågeställningen om **hur ofta har man har kontakt med andra arbetsmiljöutvecklare** rörande sitt uppdrag varierade detta. Några rapporterade varje vecka medan andra rapporterade färre kontakter.

- Varje vecka: 2
- En gång i månaden: 3
- En gång i halvåret: 2
- Förekommer ej: 0

Aktörer som upplevdes som viktiga för arbetsmiljöutvecklarnas uppdrag.

- LRF Regionkontor
- Kommunals regionala skyddsombud
- SLA
- Arbetsmiljöverket
- Yrkesmedicin / Arbets- & miljömedicin
- JTI
- Skyddsingenjörer
- FHV – centraler
- Försäkringsrådgivare
- Försäkringskassan

Den främsta orsaken till kontakter med andra arbetsmiljöutvecklare skiftade något.

Några svarade som följer:

- Rådfrågning i faktafrågor
- Erfarenhetsutbyte
- Planering av uppdrag
- Utveckling av metoder etc
- Avstämning av uppdrag och problemställningar
- Vi utbyter erfarenheter och lånar utrustning av varandra
- Inhämta kunskap eller diskutera uppdrag/problemställningar

Majoriteten angav nätverket som mycket viktigt för att göra ett bra arbete i sitt uppdrag.

5.1.2. Genomförandet av arbetsmiljörådgivningen

På frågan om man upplevde något särskilt svårt under igångsättningsfasen med uppdraget som arbetsmiljöutvecklare svarade 6 av 7 tillfrågade ja. De främsta skälen var följande:

- Svag efterfrågan
- Att få kunderna att inse att det är ett viktigt ämne och det är inte för min skull som de tar emot besök
- ”Marknadsföringen”
- Få ut budskapet att vi finns
- Det var lite osäkert om marknadsföringen
- Arbetar redan med potentiella uppdragsgivare då de ingår i den företagshälsovård jag jobbar inom – svårt att hitta ”nya kunder” bland små företagare. De vill ofta lösa problemen själva eller kanske blundar man också för en del när det främst är en själv som kan råka illa ut

Flertalet rapporterade att man upplevde **situationen med att själv rekrytera kunder** som svår.

- Lätt 0
- Lätt/svårt 2
- Svårt 5

Det främsta skälet till att man upplevde **problem med att rekrytera kunder** var följande:

- Allmänt svagt intresse för arbetsmiljöfrågor
- Som att sälja is till eskimåer
- Intresset för arbetsmiljö/säkerhet är inte särskilt stort
- Jag upplever det inte som särskilt svårt, men det är svårt att nå den gruppen som aldrig deltar i säkerhetsarbetet

De allra flesta arbetsmiljöutvecklare upplevde arbetet som besvärligt när det gällde **att skaffa ytterligare uppdrag** baserade på redan etablerade kundkontakter, dvs utöver redan två timmars gratis rådgivning.

- Lätt 1
- Lätt/svårt 1
- Svårt 4
- Har inte haft några uppdrag 1

Några exempel på **vad man upplevde som mest problematiskt**:

- Kunder inser inte att det är ett viktigt ämne förrän det är för sent. ”Det händer inte mig”.
- Vid speciella problem – är det ok – annars är det trögt.
- Som att sälja is till eskimåer
- Svårt att få kunden att bestämma sig

De tillfrågade ombads berätta i ett antal steg **hur de vanligtvis genomförde en tvåtimmars rådgivning med en lantbrukare:**

Exempel på upplägg – en viss variation förekom:

1. Bokning av besöket
2. Allmän genomgång av verksamheten
3. Vad vill han eller hon ha ut av besöket och vad är viktigt att ta upp
4. Vi går gemensamt igenom de moment som är riskfyllda
5. Ev. tilläggstjänst med mätning, utredning, arbetsskadeanmälan

På frågan om **hur stor del av sin arbetstid arbetsmiljöutvecklaren använde i genomsnitt för sitt uppdrag** svarade de:

- Ytterst lite, någon timme, mest andra kontakter än avsett rådgivningsarbete
- 20 %
- 40-50 %
- 0-100, i snitt 25 % – mycket varierande
- 10-15 %
- 20 – 60 %
- 0 %

Mellan 0-30 % av arbetsmiljöutvecklarnas kundkontakter ledde till fler / återkommande besök/uppdrag.

På frågeställningen om **hur många uppdrag har man haft i genomsnitt per månad när det gäller olika slags uppdrag** dominerade två timmars fri individuell rådgivning. Att delta på mässor eller att arrangera gårdsvandringar var mindre vanligt.

Två timmars fri individuell rådgivning

- 0 – 30 uppdrag

Telefonrådgivning

- 0-10 uppdrag

Fakturerade uppdrag

- 0 – 10

Övrigt ex mässor, gårdsvandringar

- 0 - 2

5.1.3. Upplevelsen av uppdraget som arbetsmiljöutvecklare

Huvudparten rapporterade att projektets temadagar i hög grad varit fokuserade på **personliga utvecklingsbehov i rollen som arbetsmiljöutvecklare**. En person rapporterade att så inte var fallet medan en annan arbetsmiljöutvecklare inte svarade på frågan.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 5
- I ganska låg grad 1
- Inte alls 0
- Ej svar 1

Några rapporterade att projektets temadagar och övriga möten har bidragit till att man fått tillräckliga kunskaper för att genomföra sitt uppdrag som arbetsmiljöutvecklare i **enlighet med projektmålen**. Några andra upplevde dock att så inte varit fallet.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 4
- I ganska låg grad 2
- Inte alls 0
- Ej svar 1

Nästan samtliga rapporterade att de upplever att **uppdraget och befattningsbeskrivningen är lätt att följa**.

- I mycket hög grad 2
- I ganska hög grad 4
- I ganska låg grad 0
- Inte alls 0
- Ej svar 1

Vid en 2 timmars rådgivning upplever arbetsmiljöutvecklaren i ganska hög grad att **kunden i regel är motiverad av att diskutera sina arbetsmiljörelaterade behov**. En av arbetsmiljöutvecklarna rapporterade att man upplevde detta i mycket hög grad.

- I mycket hög grad 1
- I ganska hög grad 4
- I ganska låg grad 0
- Inte alls 0
- Ej svar 2

Flertalet arbetsmiljöutvecklare meddelade att **uppdragets 2 timmars-rådgivning är en lämplig tidsmässig omfattning för att etablera en fortsatt kundkontakt**. Två personer svarade inte på frågan.

- I mycket hög grad 2
- I ganska hög grad 3
- I ganska låg grad 0
- Inte alls 0
- Ej svar 2

Stödet från arbetsmiljöutvecklarnas uppdragsgivare (SLA & LRF) gällande kommunikation mot omvärlden i syfte att göra sitt uppdrag känt bland medlemmar och intressenter upplevdes som bra. En person svarade inte på frågeställningen.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 3
- I ganska låg grad 2
- Inte alls 0
- Ej svar 1

I ganska hög grad = SLA, I ganska låg grad = LRF uppgavs som ett svar

Det personliga stödet från uppdragsgivarna (SLA & LRF) upplevs som tillräckligt för att utföra ett bra arbete som arbetsmiljöutvecklare. Två valde dock att inte svara på frågan.

- I mycket hög grad 1
- I ganska hög grad 3
- I ganska låg grad 1
- Inte alls 0
- Ej svar 2

På frågan om man upplever att uppdraget som arbetsmiljöutvecklare lett till att man kan säga att företag inom lantbruket vet vart de kan få kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet samt var de kan upphandla branschkunlig företagshälsovård värderades detta ganska högt. En person svarade inte på frågan.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 4
- I ganska låg grad 2
- Inte alls 0
- Ej svar 1

De allra flesta upplever att **projektet har lett till att man idag har ett landsomfattande nätverk som arbetsmiljöutvecklare**. En person rapporterade det motsatta och en valde att inte besvara frågan.

- I mycket hög grad* 1
- I ganska hög grad 4
- I ganska låg grad 0
- Inte alls 1
- Ej svar 1

* *Inte bara som arbetsmiljöutvecklare*

På frågan **om man upplever att sitt som arbetsmiljöutvecklare lett till en regional förankring**, varierade svaren. En mindre del menade att så skett, medan de flesta upplevde att så inte varit fallet i någon större utsträckning. En person uteblev med svar.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 2
- I ganska låg grad 2
- Inte alls 1
- LRF Väst = I ganska hög grad,
LRF Sjuhärad = Inte alls 1
- Ej svar 1

De flesta arbetsmiljöutvecklare upplever inte att de kan **klara av att fortsätta med att bedriva och förmedla konsultverksamhet inom arbetsmiljö, teknik, rehabilitering och företagshälsovård utan ekonomiskt stöd**.

- I mycket hög grad 0
- I ganska hög grad 1
- I ganska låg grad 3
- Inte alls 1
- Industri = I mycket hög grad,
Lantbruk = inte alls – slutat 1
- Ej svar 1

5.1.4 Helhetsintryck av sitt uppdrag

Arbetsmiljöutvecklarna ombads att rapportera om **vilka positiva erfarenheter man fått i sitt uppdrag**. Några exempel på svar:

- Jag känner, trots att jag inte gjort så mycket, att jag bidragit till att geografiskt täcka landet
- Nätverk mellan övriga kollegor. I övrigt har det inte hänt så mycket sen Lantbrukshälsans tid – upprepning
- Ett angeläget uppdrag – tyvärr rel. svagt intresse från mottagarna
- Gårdsbesöken. De få som kommit till stånd har gett mig intrycket (obevisat) av att åtgärder vidtagits efteråt
- Nätverket. De lantbrukare man når ut till – positiva
- Träffar företagare som oftast får en aha upplevelse att arbetsmiljön är viktig, sprider erfarenheter

På frågan om **vilka svårigheter/hinder man upplever att det finns för att en större andel lantbrukare skall efterfråga arbetsmiljöutvecklaren och boka tid för återkommande avgiftsbelagda gårdsbesök med rådgivning** svarade man:

- *Sprida kännedom om möjligheten att få rådgivning. Erbjuder möjligheten för alla*
- *Skall man lyckas måste detta genomsyra hela organisationen (LRF) med ordföranden i spetsen*
- *Ej tydliga drivkrafter för arbetsmiljöinsatser. Pressad ekonomi, produktionen alltid viktigast*
- *Det finns inget juridiskt tryck på åtgärder. LRF är svala påhejare i praktiken*
- *Lönsamheten idag inom lantbruket*
- *Lantbrukaren ser fortfarande inte kopplingen att en bra arbetsmiljö också ger en bättre ekonomi*

Majoriteten upplever helt klart att de själva **har tillräckliga kunskaper för att fullfölja sitt uppdrag som arbetsmiljöutvecklare**.

- Ja 6
- Nej 0
- Ej svar 1

På frågan om **vad man saknar**, svarade en person:

- Hela projektet skulle satsa mer på beteenden och attityder och genomsyra hela LRF

Arbetsmiljöutvecklarna ombads att delge sina tankar om **hur man skulle kunna göra uppdraget bättre i framtiden**. Man svarade som följer:

- ”Säkert Bondförnuft” – handledarna kan säkert kanalisera visst rådgivningsbehov
- Beteenden och attityder (säkerhetsklimat), alla LRF-ordföranden skulle föregå med gott exempel och anlita en arbetsmiljöutvecklare
- Utveckla – bättre gemensamt infomaterial. Lägga mer tid på uppföljning
- Nästan omöjligt. Endast en accelererad strukturomvandling kan förbättra arbetsmiljön och intresset för den. Visad entusiasm från LRF + myndighetstryck och fackliga krav kan skapa nödvändiga förändringar för att skadorna ska minska
- Fortsätta – att arbetsmiljöutvecklaren har tillgång till 2 timmars gratis rådgivning för att få in en fot och möjliggöra fortsatt arbetsmiljöarbete för lantbrukare
-

Avslutningsvis ombads arbetsmiljöutvecklarna att ta upp **problem i relation till sitt uppdrag som de ansåg som viktiga och som inte tagits upp i enkäten**. Följande frågor kom upp:

- *Utvecklingen av ”AMU” avstannade i och med att det nya projektet ”Säkert bondförnuft” startade under 09. LRF org. har haft svårt att hantera två projekt med samma uppdrag!*
- *Vi är inga säljare! Vi är ergonomer och skyddsingenjörer. Avsikten var att vi skulle hjälpa jordbrukarna, inte i första hand att vi skulle försörja oss själva. En massiv entusiasm och marknadsföring från intresseorganisationerna vore det rimliga.*
- *Region- och lokalnivå- förankring av arbetsmiljöfrågor*
- *Framtiden. Här ser jag stora möjligheter i kombination med Säkert Bondförnuft och att arbetsmiljöutvecklaren utgör en specialistfunktion för arbetsmiljön*

5.2 Lantbrukare

5.2.1 Information och kontakter

Flertalet (39 %) lantbrukare rapporterade att de fått information om arbetsmiljöutvecklarnas verksamhet genom informationsmöten t ex. LRF möte. Andra källor som omnämndes, men som var mindre vanliga, var t ex LRF:s Länsförbundsstämmor, Elmia och SLA såväl som kollegor och facktidningar (Figur 1).

Figur:1.

Hur fick du först information om arbetsmiljöutvecklarnas verksamhet? * Antal svar en och en: 74

Facktidningar ex. Land & ATL	17	23.0 %	
Informationsmöte	29	39.2 %	
Kollega	12	16.2 %	
Annat	16	21.6 %	

Den främsta anledningen till att arbetsmiljöutvecklaren besökte lantbrukaren första gången var för att man önskade en arbetsmiljögenomgång på gården (35,8%). Ett annat skäl var ett allmänt intresse för frågorna. Det var mindre vanligt att besöket berodde på att man haft olyckstillbud (10,5%), ansåg sig behov av försäkringsrelaterad rehabrådgivning (11,6 %) eller eftersträvade att diskutera barnsäkerhet (5,3 %) (Figur 2).

Figur:2.

Vilket var den främsta anledningen till att en arbetsmiljöutvecklare besökte dig första gången? * Antal svar en och en: 95

Har haft olyckstillbud	10	10.5 %	
Behov av arbetsmiljögenomgång på gården	34	35.8 %	
Behov av att diskutera barnsäkerhet	5	5.3 %	
Behov av försäkringsrehabrådgivning	11	11.6 %	
Allmänt intresserad	29	30.5 %	
Annat	6	6.3 %	

Majoriteten av de tillfrågade rapporterade att det första besöket handlade om en rundvandring med genomgång av gårdens säkerhet (ca 53%). Något färre (ca 36 %) rapporterade att besöket omfattade en genomgång av regler och lagstiftning. En minoritet på 9,5 % framhöll försäkringsrelaterade rehabfrågor som skäl. (Figur 3).

Figur: 3.

Ge exempel på vad det första besöket innehöll? * Antal svar en och en: 95

Genomgång av regler och lagstiftning	34	35.8 %	
Rundvandring med genomgång av gårdens arbetsmiljö	50	52.6 %	
Försäkrings-/rehabärenden	9	9.5 %	
Annat	2	2.1 %	

Hela 88 % rapporterade att man vidtagit någon form av arbetsmiljöförbättrande åtgärder som följd av första besöket av en arbetsmiljöutvecklare. (Figur 4).

Figur: 4

Har du vidtagit någon arbetsmiljöförbättrande åtgärder som följd av första besöket av en arbetsmiljöutvecklare? * Antal svar en och en: 68

Nej	8	11.8 %	
Ja	60	88.2 %	

Den främsta förbättringsinsatsen handlade om tekniska åtgärder (ca 43 %) följt av ökad användning av skyddsutrustning (ca 28 %) och nya rutiner tex systematiskt arbetsmiljöarbete (ca 24 %). (Figur 5).

Figur:5.

Om ja, vad då? * Antal svar en och en: 88

Tekniska förbättringsåtgärder tex. skyddsanordning	38	43.2 %	
Ökad användning av personlig skyddsutrustning	25	28.4 %	
Nya rutiner tex systematiskt arbetsmiljöarbete	21	23.9 %	
Annat	4	4.5 %	

Närmare 81 % angav att de inte köpt någon ytterligare tjänst efter arbetsmiljöutvecklarens första besök. (Figur 6).

Figur: 6.

Har du köpt någon ytterligare tjänst efter första besöket? * Antal svar en och en: 67

Nej	54	80.6 %	
Ja	13	19.4 %	

På frågan varför inte; svarade majoriteten att man bedömde att två-timmarsrådgivningen i samband första besöket var tillräckligt för att klara det egna arbetsmiljöarbetet på gården. Ett antal (ca 17 %) rapporterade att man inte hunnit med men att man planerade in ytterligare kontakter framöver. Någon tyckte (3,4 %) att taxan var för hög. (Figur 7).

Figur: 7.

Om nej, varför inte? * Antal svar en och en: 58

Bedömde att tvåtimmarsrådgivningen gav mig tillräckligt för att klara mitt arbetsmiljöarbete själv på gården	42	72.4 %	
Jag har tillgång till annan arbetsmiljö rådgivning	4	6.9 %	
Utbudet svarade inte upp mot mina förväntningar	0	0.0 %	
För hög taxa/kostnad	2	3.4 %	
Annat	10	17.2 %	

På frågan om vilken rådgivning som var mest tilltalande, svarade flertalet (ca 56 %) rådgivning med besök på gården. Ett visst intresse fanns även för praktisk utbildning tex ökade kunskaper i djurhantering (16 %), rådgivning i grupp (ca 12 %) och gårdsvandring (ca 11%). Intresset för telefonrådgivning (ca 3 %) eller webbaserad rådgivning (ca 2 %) var i princip obefintlig (Figur 8).

Figur: 8.

Vilken typ av rådgivningen tilltalar dig bäst? * Antal svar en och en: 106

Rådgivning med besök på gården	59	55.7 %	
Telefonrådgivning	3	2.8 %	
Rådgivning i mindre grupp/erfagrupp	13	12.3 %	
Rådgivning i storgrupp ex gårdsvandring	12	11.3 %	
Webbaserad rådgivning	2	1.9 %	
Praktisk utbildning tex. motorsåg, djurhantering	17	16.0 %	

Av de tillfrågade rapporterade en knapp majoritet (51,5 %) att man var beredd att betala för en fortsatt rådgivning (Figur 9).

Figur: 9.

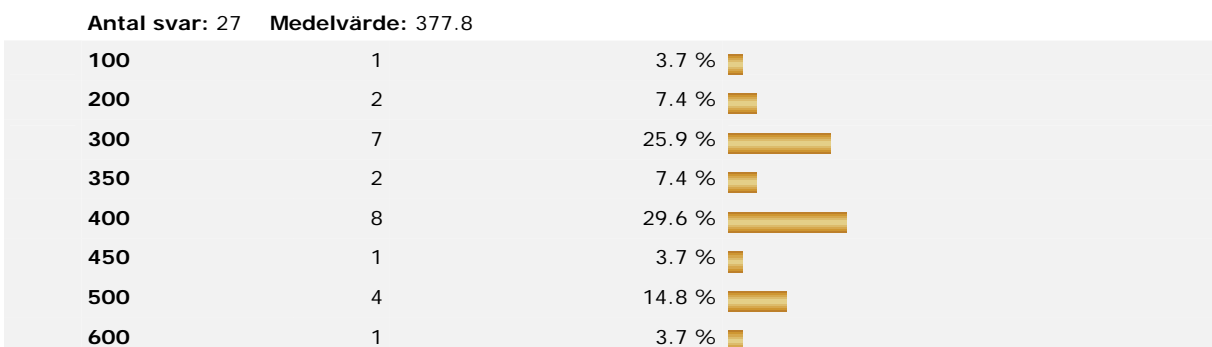
Är du beredd att betala för en fortsatt rådgivning? * Antal svar en och en: 66

Nej	32	48.5 %	
Ja	34	51.5 %	

63 % (70 svar) av de tillfrågade menade att en rimlig prisnivå för rådgivningen borde ligga runt 380 kr/timme. (Figur 10).

Figur:10.

Om ja, vad uppskattar du är en realistisk prisnivå räknat per kr och timme att betala för? *

5.2.2 Påståenden om lantbrukarens situation

Lantbrukarna uppmanades att ta ställning till en mängd påstående i enkätformuläret bla syn på utvecklingsbehov, möjligheten att påverka rådgivningen och tidsmässig omfattning av rådgivningen.

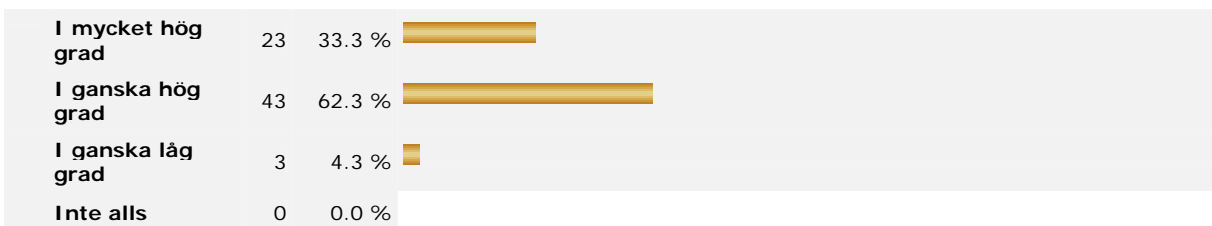
Den första frågan gällde hur lantbrukaren upplevde graden av motivation efter arbetsmiljöutvecklarens 2-timmarsrådgivning på gården. Flertalet svarade att man i granska hög grad upplevde sig motiverad att fortsätta det egna arbetsmiljöarbetet på gården. Endast en minoritet på ungefär 4 % uppgav det omvända (Figur 11).

Figur: 11.

I vilken omfattning håller Du med om följande påstående? *

- Efter 2 timmars rådgivning upplever jag mig motiverad att fortsätta det egna arbetsmiljöarbetet på gården

Antal svar: 69

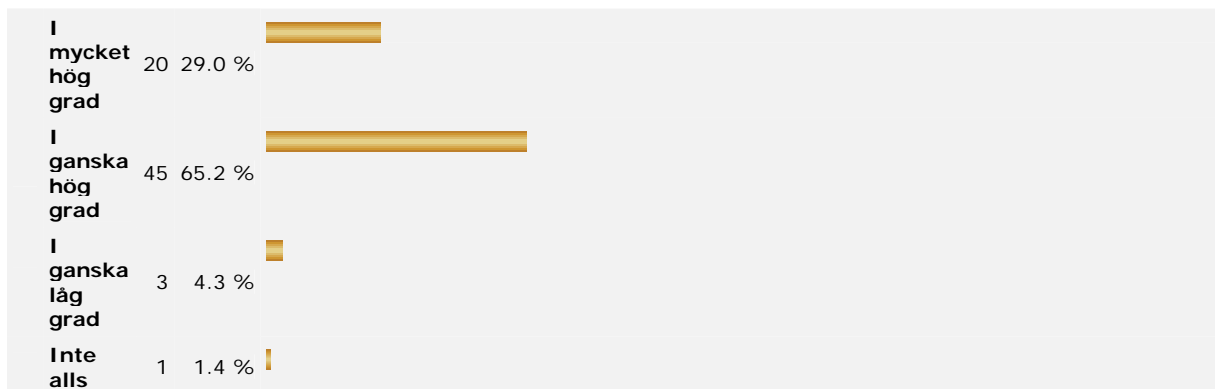

65 % menade att det personliga stödet man fick från arbetsmiljöutvecklaren upplevdes i ganska hög grad som tillräckligt (Figur 12).

Figur: 12.

Det personliga stödet jag fått från arbetsmiljöutvecklaren är tillräckligt för att fortsätta arbetsmiljöarbetet på egen hand på gården

Antal svar: 69

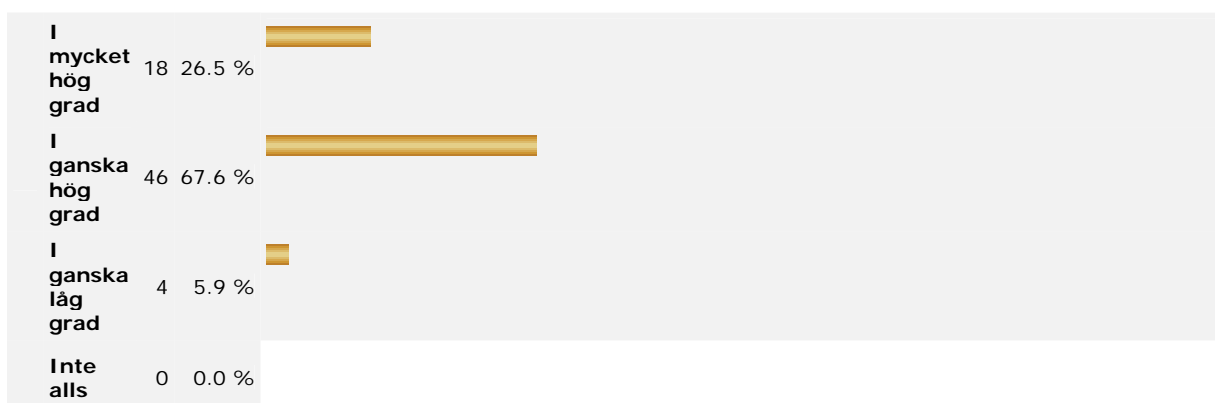

Ungefär lika många (ca 68 %) menade att en 2 timmarsrådgivning var en lämplig omfattning för att etablera en fortsatt kontakt lantbrukare och arbetsmiljöutvecklare emellan. Några få (ca 6 %) menade att det inte är det (Figur 13).

Figur: 13.

En arbetsmiljöutvecklares 2 timmars-rådgivning är en lämplig tidsmässig omfattning för att etablera en fortsatt kontakt oss emellan

Antal svar: 68

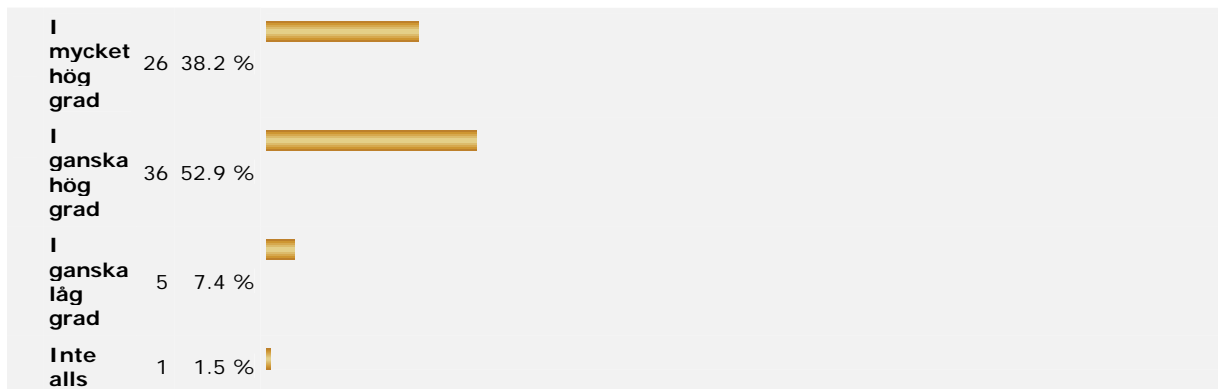

De allra flesta lantbrukare upplevde att rådgivningen inriktade sig på det personliga utvecklingsbehovet. Några få (ca 7 %) rapporterade det omvända (Figur 14).

Figur: 14.

Arbetsmiljöutvecklarens rådgivning till mig har varit fokuserade på mina personliga utvecklingsbehov inom arbetsmiljöområdet

Antal svar: 68

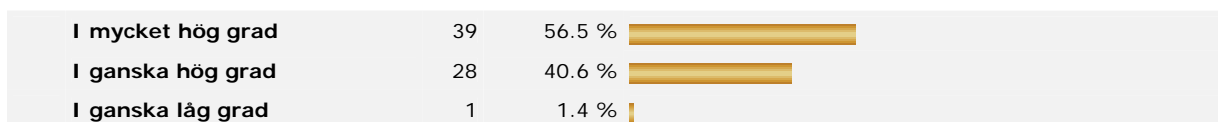

Nästan samtliga upplevde att rådgivningen var till nytta för sin verksamhet (Figur 15).

Figur: 15.

Jag upplever att arbetsmiljörådgivningen är till nytta för min gård/verksamhet

Antal svar: 69

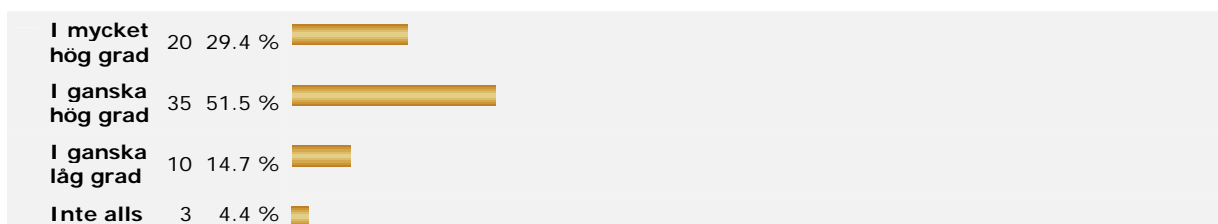

De flesta upplevde att de hade möjlighet att påverka innehåll och utformning av rådgivningen. Ca 15 % upplevde det i ganska låg grad och ca 4 % inte alls (Figur 16).

Figur:16.

Jag har möjlighet till feedback, dvs. jag har möjlighet att påverka innehåll och utformning av rådgivningen

Antal svar: 68

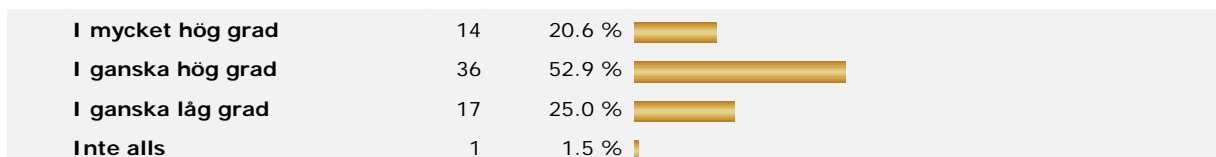

De flesta lantbrukare uppfattade att de sparade pengar genom ett bra arbetsmiljöarbete på gården. 25 % angav i lägre grad och 1,5 % menade att inte alls det så (Figur 17).

Figur: 17.

Jag upplever att jag sparar pengar genom ett bra arbetsmiljöarbete på gården

Antal svar: 68

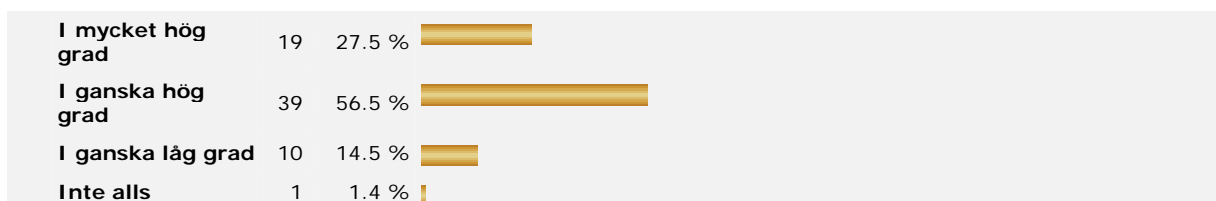

84 % angav att de fått ett ökat intresse för arbetsmiljökunskaper genom sina kontakter med arbetsmiljöutvecklaren. Ett litet antal (15,9 %) tyckte inte så (Figur 18).

Figur: 18.

Jag har ökat mitt intresse och mina arbetsmiljökunskaper genom min kontakt med arbetsmiljöutvecklaren

Antal svar: 69

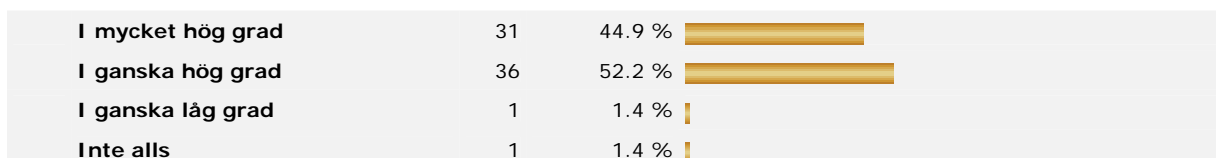

Nästan samtliga rapporterade att de upplevde rådgivningen som en kundanpassad service (Figur 19).

Figur:19.

Jag upplever att arbetsmiljörådgivningen är en kundanpassad service

Antal svar: 69

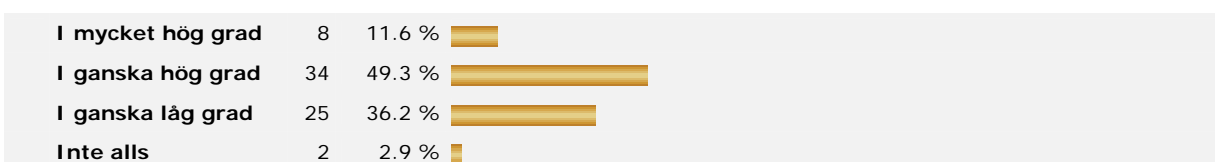

Svaren varierade när det gällde behovet av återkommande arbetsmiljörådgivning (Figur 20).

Figur: 20..

Jag bedömer att jag har behov av återkommande arbetsmiljörådgivning från en arbetsmiljöutvecklare

Antal svar: 69

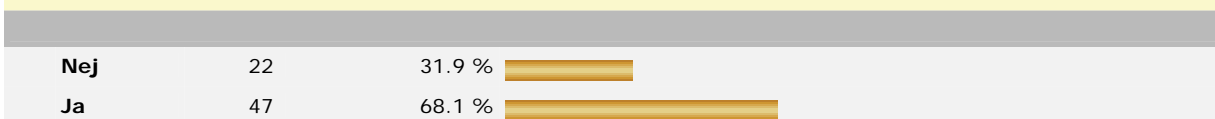

5.2.3 Avslutande frågeställningar

På frågan om man som lantbrukare kommer att anlita fortsatt rådgivning från en arbetsmiljöutvecklare svarade majoriteten (ca 68 %) ja. Ungefär 32 % svarade att de inte kommer att göra det (Figur 21).

Figur: 21.

Kommer du att anlita fortsatt rådgivning från en arbetsmiljöutvecklare? * Antal svar en och en: 69

På frågan *varför inte* svarade några som följer:

- Har ju redan fått bra tips på förbättringar på min gård
- Kostnadsfråga, andra frågor har för tillfället högre prioritet
- Har fått bra muntlig och skriftlig sammanställning av min gård. Enda anledningen till återbesök vore att kontrollera att bristerna åtgärdas.
- Tveksam - lämpligt med återkommande besök var 3:e år, helst kostnadsfritt, annars blir det inte av igen.
- Har svarat nej men vet inte riktigt
- Det som framkom visste jag själv
- Gav inte vad jag hade förväntat mig
- Har en annan rådgivare

- Vi för nu ett systematiskt arbetsmiljöarbete själva och håller oss uppdaterade
- Jag håller på med en nedtrappning av verksamheten
- Eventuellt om myndigheterna skärper kraven ytterligare
- Om bättre kompetens finns/erbjuds
- Ganska litet företag med rätt bra koll på läget ’

Det var inte många (ca 10 %) som rapporterade **ytterligare förslag till hur arbetsmiljöutvecklarens arbete skall utvecklas för att ge en så kvalificerad rådgivning som möjligt inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet.**

Ytterligare förslag på hur arbetsmiljöutvecklarens arbete skall utvecklas:

- Utgå utifrån verkliga olycksfall, visa på dessa på den aktuella gården
- Årligt besök
- Förbereda oss för myndighetskoll
- Att alltid vara uppdaterad med det senaste råd och grön, men framförallt med sunt förnuft.
- Lite påstötning lite då och då skulle inte skada (om hur man ligger till med arbetsmiljöarbetet
- Uppföljning! Inte vänta ett år. Utarbeta en plan med delmål.
- Mer hjälp med att ta fram projekt/verksamhetsanpassad arbetsmiljöplan

6. DISKUSSION

Utvärderingen av projektet ”Regionala arbetsmiljöutvecklare 2007-09” redovisar en verksamhet som fungerat både bra och dåligt. Antalet arbetsmiljöutvecklare (7 personer) har varit för lite för att nå en god geografisk spridning över hela landet. Även om det funnits rådgivare i Norrland har dessa bara i marginell omfattning utfört gårdsförlagd rådgivning enligt projektets intentioner. I övriga delar av landet har rådgivningen haft en förhållandevis god spridning, med undantag för Gotland.

En översyn av nuvarande rådgivares möjligheter att avsätta tid för uppdraget samt en utvidgning av antalet rådgivare upplevs som nödvändig om man ska kunna erbjuda lantbrukarna en likvärdig service över hela landet.

Arbetsmiljöutvecklarna rapporterade främst problem med att själva motivera och rekrytera kunder bland lantbrukarna som var målgruppen för projektet. Vidare upplevde man det även som svårt att skaffa ytterligare uppdrag från lantbrukarna förutom den 2-timmars rådgivning som var gratis.

Problematiken med att motivera och rekrytera lantbrukare kan innebära att lösningar kan läggas på organisationsnivå, där t ex SLA/LRF vidtar olika stödjande insatser. Dessa kan innebära att man centralt eller regional/lokalt genom sina nätverk hjälper till i denna process med olika stimulansåtgärder. Alternativt kan arbetsmiljöutvecklarna kompetensutvecklas eller på annat sätt stödjas individuellt eller i grupp för att själva bättre ska klara uppdraget med att motivera, skaffa uppdrag och tilläggstjänster hos lantbrukarna.

Ur ett kundperspektiv framgår det tydligt att gårdsförlagd rådgivning genom det gratis 2-timmarserbjudandet har uppskattats hos de lantbrukare som accepterat möjligheten. En utmaning föreligger i att utforma innehållet i denna rådgivning så att man dels behåller det positiva budskap som redan finns, men att det också innehåller tillräckligt med argument för att fortsätta anlita arbetsmiljöutvecklare i framtiden – även när man får betala för rådgivningen.

Denna form av rådgivning ligger också i linje med det koncept som Jordbruksverket pläderar för i sin rapport (SJV, 2007) och som ligger som grund för utvecklingen av satsningen Säkert Bondförnuft (2010). Samtidigt ska man vara medveten om att alla lantbrukare inte uppskattar vare sig rådgivare eller inspektörer hemma i sin gårdsmiljö, vilket bla påtalats av Thelin et al (2010).

Ur svaren från lantbrukarna framkommer att egen erfarenhet av olycksfall samt risker för att barn kan skadas kan vara viktiga motivationsfaktorer när det gäller att acceptera gårdsrådgivning kring arbetsmiljöfrågor. Dessa resultat bekräftas bl a av en doktorsavhandling (Sorensen, 2009) gällande motivationsfaktorer bland lantbrukare i USA rörande arbetsmiljöfrågor.

Att rådgivningen också har effekt när det gäller åtgärder för att förebygga olycksfall visas också i studien, där en mycket hög andel lantbrukare (nio av tio) uppgivit att man faktiskt vidtagit konkreta insatser av varierande art. Detta är en viktig slutsats att rådgivning kan få lantbrukare att vidtaga konkreta preventiva insatser. Utvärdering av arbetsmiljöutbildning för lantbrukare i Nya Zeeland visar på liknande resultat (Morgaine et al, 2006). Betydligt svårare

är dock att visa om rådgivningen och vidtagna åtgärder har minskat antalet olycksfall. Detta kräver betydligt mer omfattande studier för att kunna uttala sig om detta.

Om man sedan återkopplar till de projektmål som uppsatts av LRF & SLA:

1. Företag inom den gröna sektorn vet var de kan få kvalificerad rådgivning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet och var de kan upphandla branschkunig företagshälsovård
2. Efter avslutat projekt ska de regionala arbetsmiljöutvecklarna vara etablerade och utan ekonomiskt stöd fortsätta att bedriva och förmedla konsultverksamhet inom arbetsmiljö, teknik, rehabilitering och företagshälsovård

...kan man konstatera att man delvis uppnått punkt 1, då det i de delar av landet som haft aktiva arbetsmiljöutvecklare har man haft god möjlighet att få rådgivning, däremot har det varit svårare i andra delar av Sverige.

Vad gäller punkt 2 gäller samma slutsats, då endast någon eller möjligtvis några få arbetsmiljöutvecklare i dagsläget upplever att man har möjlighet att driva denna verksamhet vidare utan ekonomiskt stöd.

Slutligen kan man ställa frågan om satsningen på arbetsmiljöutvecklare har något berättigande i framtiden, med tanke på övriga satsningar som görs inom den gröna sektorn genom Säkert Bondförnuft, Arbetsmiljöverket, Kommunals regionala skyddsombud m fl vilket bl a presenterades på Lantbrukets arbetsmiljökonferens (LAMK, 2010). Svaret är tveklöst ja, då arbetsmiljöutvecklarna har en viktig specialkompetens som välutbildade skyddsingenjörer och moderna lantbruksföretag behöver tillgång till denna specialkompetens i ökad omfattning – det gäller bara att få lantbruksföretagen och företagarna att själva inse detta!

REFERENSER

Danielson, A. 2009. Arbetsmiljöutvecklare. Ett samarbetsprojekt mellan LRF och SLA. Rapport Januari 2007- december 2008. PM 2009-01-02. LRF Stockholm.

Lantbrukets arbetsmiljökommitté (LAMK).2010. Lantbrukets arbetsmiljökonferens 2010. <http://lantbruketsarbetsmiljo.slu.se/>

LRFs arbetsmiljöråd. 2006. Regionala arbetsmiljöutvecklare. Projektförslag 2006-06-28. PM. LRF Stockholm

Morgaine, K., Langley. J.D., McGee, R.O., 2006. The FarmSafe Programme in New Zealand: Progress evaluation of year one (2003). Safety Science 44, 359-371.

Pinzke, S., Lundqvist, P. 2006. Arbetsolycksfall i jord- och skogsbruk 2004. Inst för jordbrukets biosystem och teknologi (JBT), SLU. Projektrapport. Alnarp.

Pinzke S., Lundqvist P. 2007. Occupational accidents in Swedish agriculture. Agricultural Engineering Research, vol 13, 159-165

Skogs- och lantarbetsgivareförbundet (SLA)., Lantbrukarnas riksförbund (LRF). 2007. Skapa en bra arbetsplats. Erbjudande till dig som är medlem i LRF eller SLA. PM. Stockholm.

Sorensen, J. 2009. Social marketing for injury prevention: changing risk perceptions and safety-related behaviors among New York farmers Umeå University Medical Dissertations. New Series No 138. Umeå University. Umeå. <http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:158038>

Statens Jordbruksverk (SJV). 2007. Moverka olycksfall i lantbruket. Rapport från Jordbruksverket och Skogsstyrelsen. Rapport RA07:8. Jönköping. http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra07_8.pdf

Säkert Bondförnuft. 2010. Säkert Bondförnuft. <http://sakertbondfornuft.se/>

Thelin, A., Michanek, P., Borglid, L-O. 2010. Vi har avlivat din häst. Den ligger under presenningen. Djurskyddslag för vem? Recito Förlag.